

KUTATÁS KÖZBEN

Párbeszédhiány és kettős kommunikáció¹

Diákmozgalom 2012–2013 fordulóján

A kormány 2012. december 6-án jelentette be az új keretszám szabályozását, a felsőoktatásra fordított költségvetési keret csökkentését és az egyetemek gazdaságosabbá tétele érdekében az Emberi Erőforrások Minisztériuma által kinevezett kancellárok rendszerének bevezetését a felsőoktatásba. Emellett a további kikötésekkel kiterjesztett, immár általános hallgatói szerződés alkotta a már aznap megformálódó ellenállás alaptémáját. A 2010–2014-es ciklusban, mindenképpen ez az időszak, 2012–2013 fordulója a legmozgalmasabb témaink szempontjából, itt válik igazán ismertté a Hallgatói Hálózat és tevékenységének főbb pontjai. Nem utolsósorban a felsőoktatási törvény véglegesítésének és elfogadásának időszaka ez. A hallgatók elérik, hogy válaszoljon tiltakozásukra a kormány és látszólagos vagy érdemi változásokat eszközöljön saját törvény tervezetében. A HÖOK és a HaHa közös demonstrációkat szerveznek, Országos Felsőoktatási Fórum alakul, a kormány hosszú távú egyeztetéseket kezd a hallgatói érdekképviselettel. Januárban már kapacitásszámokról beszélnek és 240 pontra viszik le a minimum ponthatárt, melyel az egyetemek kezébe adják a döntést, hogy hány embert vesznek fel államilag támogatott helyre. Ezt a javaslatot már a HÖOK is támogatja és részmegállapodást írnak alá (2013. jan. 28.), melyben kikötik, azon a 16 szakon is lesznek államilag támogatott férőhelyek, amelyeket eddig nem támogattak. A HaHa ezt nem tartja átfogó reformnak és főleg a hallgatói szerződéssel kapcsolatban tovább folytatják a tiltakozást. Február 11-től az ad új lendületet a tiltakozásoknak, hogy a hallgatói szerződés intézményét alaptörvénybe foglalná a kormány. Innentől az alkotmánymódosítások is témaját képezik a diákmozgalomnak. A tiltakozás módszerei is változnak, a fórumok mellett szabadegyetemeket, előadás-sorozatokat szerveznek neves közéleti személyiségek, egyetemi oktatók meghívásával, az egyetemi terek birtokbavétele, elfoglalása válik a mozgalom központi motívumává.

A kutatás

Amikor azonosulunk egy csoporttal, meghatározzuk milyen tartalmakban gondolkodunk magunkról és kik a releváns mások. Ha „láthatóvá” válunk, mások is meghatároznak minket, alkotnak rólunk egy többé-kevésbé homogenizáló reprezentációt. Teszik ezt a saját perspektívájukból, saját céljaikhoz funkcionálisan igazítva azokat a jelentéseket, amivel minket felruháznak. Ebben az azonosulási reprezentációs folyamatban behatárolódik számunkra egy hely a csoportok mentális térképéén. Ezek az azonosulási és reprezentációs tartalmak bekeretezik a köztest, a csoportközi helyzetben való működést, kommunikációt, lehetőségeket.

¹ Terjedelmi okokból a négy részketutás eredményeit bemutató tanulmányunknak csak kivonatolt formáját adjuk itt közre. A teljes tanulmány [elolvasható](#), azonos cím alatt.

Ebben a kutatásban a HaHa (1. és 2. kutatás) azonosulási tartalmait, (3. kutatás) média reprezentációját és (4. kutatás) a kormánnyal való dialógusban megjelenő szerepét vizsgáltuk. Az azonosulási tartalmak beazonosításához először 12 HaHa tag önbeszámolójában megjelenő tendenciákat vizsgáltuk tartalomelemzéssel. Majd azokat a formalizált szövegeket, amelyek mentén a HaHa csoportok meghatározták saját magukat (Facebook csoportok leírásai, HaHa charta, HaHa mozgalmi kézikönyv). Az azonosulási tartalmak beazonosítása után megnéztük milyen reprezentációt alkot a média a HaHáról, mennyire jelennek meg a HaHa által meghatározott öndefiníciós tartalmak a Népszabadság és a Magyar Nemzet online felületén, azaz milyen reprezentációt alkot és kínál olvasónak a média. Végül, a negyedik vizsgálatban, a köztest, a kormány és a HaHa közti dialógust, csoportközi helyzetet elemezünk.

HaHa tagok személyes beszámolóinak elemzése

Bizonyos kutatási eredmények arra mutatnak rá, hogy az emberek számára a 12–25 éves korukban bekövetkezett történelmi eseményeknek (bármelyek is azok) van a legnagyobb hatása identitásukra. Ezek az események lesznek életük legrélevánsabb történelmi pillanatai.² Ez a jelenség összefügg az integrált identitás kialakulásával³ és a privát kapcsolatok stabilizálódásával. Ha elfogadjuk ezt az elméleti hipotézist, felvetődik az a kérdés, hogy azok a fiatalok, akik számára ez a történelmi esemény fog idővel relevánsá válni mit örökölnek a mozgalomban megéltektől: milyen megküzdési stratégiákat, milyen történet-forratókönyveket, milyen érzelmi viszonyulásokat. Az általuk mentén hogyan fogják elkezelní a lehetséges társadalmi aktivitást, a társadalmi felelősségvállalást, szerepvállalást.

„....azt gondolom, hogy a szervezet nemzedékké tette a rendszerváltás körül születőket. Azok is akik nem voltak benn a tüntetésekben/szervezetben valahogy viszonyulnak hozzá. Erről 10 év múlva is érdemes lesz beszélni.” (6. interjú)

Kutatásunkban felkértük a HaHa tagjait három kérdés megválaszolására: Hogyan kerültek a Hallgatói Hálózatba; hogyan rekonstruálják a HaHa történetét és hogyan viszonyulnak ahhoz, ami történt. A 112 tagot megszólító online felkérésünkre 12 beszámolót kaptunk. Voltak, akik bizalmatlansággal fogadták megkeresésünket, voltak, akik még nem éreztek annyira feldolgozottnak a történeteket, hogy képesek legyenek szekvenciális narratívában leírni az eseményeket és bennük involváltságukat, illetve állást foglalni abban, számukra mi is történt.

A beszámolókban mint retrospektív értelmezésekben más-más értelmezések születnek a mozgalomról (1. táblázat). Ezeknek az értelmezéseknek az azonosulás tartalma ad keretet.

Azok számára, akik magukat rendszerkritikusnak definiálják, egyfelől a mozgalom előtt kialakult értékrendszerük megvalósító közegeként élik meg a HaHát, és a közösségen az egyéni céljaik kollektivizálódását pozitívan értékelik. Ugyanakkor éppen ebből „a priori” elköteleződésből következik a kudarc élményük is. Mivel a politikai és társadalomfilozófiai elköteleződéseik erősek és személyes jellegűek, ezért nehezen értenek egyet a tá-

2 [1] Erikson, E. (1975) *Life history and the historical moment*. New York, Norton. [2] Rubin, Wetzler & Nebes (1986) Autobiographical memory across the life-span. In: D. C. Rubin (ed) *Autobiographical memory*. Cambridge, Cambridge University Press. pp. 202–221. [3] Conway, M. A. (1990) *Autobiographical memory: An introduction*. Philadelphia, Open University Press. [4] Pennebaker, J. (1997) On the creation and maintenance of collective memories: history and social psychology. In: Pennebaker, Paez & Rimé (eds) *Collective memory of historical events. Social Psychological perspectives*. New Jersey, LEA.

3 Erikson, E. (1950) *Childhood and society*. New York, Norton.

gabb társadalmi mozgósítás érdekében bekövetkező „ideológiai” fellazulás folyamatával. A siker élményét megtapasztalók, bár ugyanezeket a problémákat vetítik ki, hosszú távon gondolkodnak, e nehézségeket a rendszerkritikus mozgalom folyamatának kötelező állomásaiként értékelik.

1. táblázat: HaHa tipológiá

		A mozgalom értelmezése	
		Sikertörténet	Kudarctörténet
Identifikáció	Rendszerkritikus	Elindult egy rendszerkritikus mozgalom Magyarországon. Hosszú távú célkitűzések, értékek mentén történő involválódás, egyéni erőfeszítések közösségi megvalósulása.	Erős érzelmek és értékek mentén történő involválódás, értékegyezetések megtapasztalása belső problémáként.
	Oktatáspolitikai bevonódás	közösségi lét, a bázis demokrácia és a közös gondolkodás megtapasztalása.	Az oktatáspolitikai célkitűzések nem valósultak meg. Belső feszültségek. Kiégettség. Alacsony felelősségvállalás és involválódás

Azok, akik oktatásügyi érintettségük folytán kerültek kapcsolatba a mozgalommal, elsősorban a közösségi élményt éltek meg pozitívkumként. Itt azonban lényeges, hogy ezen a közösségi élményen keresztül tettek magukévé értékeket, tapasztalati úton szereztek ismereteket a demokratikus működésről és a közös döntéshozatal és cselekvés létrejöttéről. Ezen csoport számára a kudarc elsősorban a konkrét oktatáspolitikai célok megvalósulatlansága. Ennek következtében egy idő után „belefáradtak” és a mozgalom kezdeti lendületének csökkenése után, kiábrándultak és kevésbé is vettek részt a mozgalom munkájában.

Annak érdekében, hogy a társadalmi színtéren is értelmezní tudjuk a HaHa tevékenységét a fent kirajzolódó identifikációs eltérések alapján a HaHa öndefiníciós dokumentumaiból egy identifikációs fogalmi mátrixot készítettünk. Ez a két szint egyben a mozgalom „elméleti” háttérét (formáját), illetve közvetlen célkitűzéseit, követeléseit (tartalmát) is megadja. Tehát a tágabb politika-filozófiai elköpzelésekkel és azok megvalósítási formáiból és a konkrét oktatáspolitikai követelésekkel tevődik össze.

A Hallgatói Hálózat oktatáspolitikai követeléseinek és politika-filozófiai elköpzeléseinek vizsgálata

Tanulmányunknak ebben a részében a Hallgatói Hálózat által létrehozott dokumentumok alapján foglaltuk össze a hallgatók oktatáspolitikai követeléseit, valamint politika-filozófiai elköpzeléseit.

A követelések és társas cselekvés, politika-filozófiai elköpzelések két dimenziójának összehasonlító elemzését az alábbi táblázat tartalmazza. A 2. táblázatban az oktatáspolitikai törekvéseket vettük kiindulópontnak, ezekhez kerestünk a politika-filozófiai törekvések között kapcsolódó elemeket, megkísérelve feltárnival az értelmezési horizontot, amely közös alapra, vagy legalábbis azonos kontextusba helyezi a hallgatói mozgalom érveit a kormányzattal folytatott dialógusban.

Összegezve elmondható, hogy minden hallgatók beszámolónak elemzése, minden az identifikációs fogalmi mátrix azt mutatja, hogy a hallgatói mozgalom kettős identitású. Az oktatáspolitikai, tartalmi követeléseken túl elköteleződni látszik az érdekkérvényesítés új típusú, rendszerkritikus politika-filozófiai elköpzelése és cselekvéses megvalósítása mel-

lett. Vagyis az *oktatáspolitikai tartalom* és *politikai-mozgalmi forma* kettőssége jelenik meg a személyes beszámolókban és az öndefiníciós dokumentumokban egyaránt.

2. táblázat: A HaHa identitás dimenziói: az oktatáspolitikai követelések és a politikai szerepkör, tartalom és forma egysége

Oktatáspolitika	Közös értelmezési horizont	Politika-filozófia
Intézményi autonómia	mind az intézmények, mind az állampolgárok közös, demokratikus jogelve, autonómia és önszerveződés a terek autonómiaja az állampolgárok autonómiaját támadhatja, nyílt közösségi terek	Autonóm és önszerveződő érdekképviselet
Átfogó reform	minden szegmenset érintő reformok, minden érintett bevonását elősegítő reform, minden érintett egyenlő bevonása, egyéni érdekeinek figyelembevételére, szubszidíritás, népszuverenitás	Aktív állampolgárság bázis-demokratikus alapon
Hozzáférés biztosítása	az expandziós igényeknek megfelelően széles hozzáférés, az érdekképviseleti igényeknek megfelelő, pátkereteket túllépő hozzáférés minden érintettnél, egyenlő hozzáférés a tudáshoz, és az iskoláztatás révén megszerezhető társadalmi javakhoz	Mozgalmi jelleg, pártfüggetlenség, pártsemlegesség
Szerződéses viszony	a hallgató és munkavállaló autonómiajához, szabad döntéshoz és mobilitáshoz fűződő jogai, a tanuláshoz, az egyéni érdeklődést követéséhez, a szabad egyéni választáshoz fűződő alapjogok	Autonóm és önszerveződő érdekképviselet
Források biztosítása	a tér mint a nyilvánosság forrása az erőforrások szubsidiáris szintű becsatornázása minőségi oktatáshoz szükséges források biztosítása	Egyetem, szimbolikus tér Aktív állampolgárság bázis-demokratikus alapon Autonóm és önszerveződő érdekképviselet

Hipotézisek

- 1) A kormányzati kommunikáció vélhetően a tartalom és forma e kettősséget kihasználta arra, hogy a hallgatókkal való dialógusban a saját érvrendszerét hangsúlyozza, vagyis a szakpolitikai kérdések helyett a hallgatói mozgalom politika-filozófiai törekvéseit, aktivitását kritizálja. Ehhez a kormányzati kommunikációban kimutathatónak kellene lenniük azoknak a törekvéseknek, amelyek a hallgatói mozgalom antidemokratikus vagy legalábbis nem legitim jellegét igyekeznek igazolni, ahelyett, hogy a mozgalom oktatáspolitikai követeléseire adnának választ.
- 2) A meghatározó médiumok vizsgálatában ugyanakkor éppen a politika-filozófiai üzenetek kisebb mértékű megjelenítésére lehet számítani, hiszen azok egy, az oktatáspolitikán túl mutató reform szükségességére mutathatnak rá, benne akár a sajtó felelősségrére is. Ezzel párhuzamosan a kormányzati kommunikáció miközben a mozgalom demokratikus jellegét kérdőjelez meg, aközben a mozgalom politika-filozófiai üzeneteire nem reagál.
- 3) Vélhetően a meghatározó médiumok (MNO; NOL) eltérnek a kormány és a HaHa dialógusának reprezentációja mentén, ugyanakkor mindenkor mindenkor kimutatható lesz, hogy nem alakult ki valós dialógus a felek között. A dialógusra való törekvés média reprezentációja időbeli változásokat is mutatni fog, tükrözve a kormány mozgalommal kapcsolatos állásfoglalását.

A Hallgatói Hálózat kettős identitásának média-reprezentációja

A média-reprezentáció vizsgálat tárgya és eszközei

Az elemzésben két meghatározó hazai napilap, a *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* 2012. december 1. – 2013. március 1. között megjelent online cikkeit elemeztük. Az online kerestőben a „HaHa” kulcsszóra kerestünk rá. Elemzési kategóriáinkat az előzőekben bemutatott ön-identifikációs fogalmi mátrix alapján választottuk ki.

Egyfelől a hallgatók által tematizált *oktatáspolitikai követeléseket* kezeltük kategóriák-ként:

- az *intézményi autonómia*,
- a *hozzáférés biztosítása*,
 - keretszámok és tandíj,
 - a *hátrányos helyzetű csoportok* társadalmi mobilitásának és oktatáshoz való hozzáférés,
- szerződéses viszony,
- a *források biztosítása*.

A másik nagy vizsgálati kategória-csoport a *politika-filozófiai elköpzelések*, a *politikai cselekvés formái*nak megjelenítését állítja fókusza. Tehát a szövegeket ezek mentén a kategóriák mentén is kezeltük:

- az *aktív állampolgárság* bázis-demokratikus alapon,
- autonómia és önszerveződő érdekképviselet,
- *mozgalmi jelleg*,
- *pártfüggetlenség* és pártsemlegesség alapelveinek kategóriája,
- és az egyetem mint szimbolikus tér (térfoglalás).

A hiteltelenítés eszközeinek vizsgálata

A szociálpszichológia berkein belül Moscovici nevéhez fűződik⁴ az aktív kisebbségek elmélete. Az elmélet szerint, az aktív kisebbségek által képviselt vélemények, ha befolyásolni képesek, véleményükkel lehetővé teszik az újítást, a kreativitást, a véleményekben, reprezentációkban való változást. Ahhoz, hogy egy aktív, kisebbségen levő csoport befolyásolni tudja mások véleményeit, az elmélet bemutatja azokat a stratégiákat, amelyek szükségesek e befolyásoláshoz: szinkronikus és diakronikus koherencia a kisebbség tagjai köztőtt és rugalmasság a külön vélemény kinyilvánításban, ez utolsó lehetővé teszi a többség tagjaival való dialógust. Ha a rugalmasság hiányzik, konfliktus keletkezik kisebbség és többség között. A konfliktus hosszú távon azt eredményezi, hogy a többség megpróbálja hitelteleníteni a kisebbséget. Csökkenti annak értékét, beskatulyázza és félreteszti, így nem kell szembe néznie a kisebbség által képviselt vélemények tartalmával. A hiteltelenítésnek különböző stratégiái lehetnek. Vagy egy szisztematikus hibával ruházzák fel a kisebbségbeli véleményt, vagy a kisebbséget naturalizálják, azaz olyan tartalmak mentén kódolják, amelyek a kisebbséget ontolójában határolják be és diszkreditálják. A naturalizáció három módon történhet: biologizálással, pszichologizálással, vagy szociológiai redukcióval.⁵

⁴ [1] Moscovici, S. (1976) *Social influence and social change*. London, Academic Press. [2] Moscovici, S. (1979) *Psychologie des minorités actives*. Paris, University Press of France.

⁵ [1] Deschamps, J.-C. & Doise, W. (1978) Crossed category memberships in intergroup relations. In: H. Tajfel (ed) *Differentiation between social groups*. Cambridge, Cambridge University Press. pp. 141–158.
 [2] Doise, Deschamps & Mugny (1978) *Psychologie Sociale Expérimentale*. Paris, A. Colin. [3] Debord, G. (1967) *La Société du Spectacle*. Paris, Buchet-Chastel.

A politikai retorika és így a sajtó jellegzetes eszköze a hiteltelenítés (discrediting). Ezt a módszert az elemzés során a MNO cikkeiben találtuk pregnánsabbnak (15 vs. 5 százalék).

3. táblázat: A két orgánumban megjelenő tartalmi kódok relatív mennyisége (%)

A szövegek aktori, irányultsága	MNO	NOL
HaHa mint aktor	30,7	26,8
Kormány mint aktor	27	20
HaHa ellen irányuló cselekvések	9	0,1
Kormány ellen irányuló cselekvések	16	5
Oktatáspolitikai követelések megjelenítése		
Felsőokt. Finanszírozás	9	10
Hallgatói szerződés	5,5	7
Hozzáférhetőség (keretszámok és tandíj)	20	19
Hátrányos helyzetűek hozzáférése	0,2	4
Intézményi autonómia	5	6
Politika-filozófiai elképzélések megjelenítése		
Aktív állampolgárság	0,2	7
Pártfüggetlenség	0,2	0,2
Térfigalás, az egyetem mint szimbolikus tér	7	3
Önszerveződés	6	6
Mozgalmaság	6	7
Hiteltelenítés	17	5

A vizsgálat eredményeinek összegzése

A HaHa média reprezentációja kettős. Egyszerre jelennek meg a médiában, vagy éppen nem, azok a tartalmak, amelyeket a HaHa önmagáról deklarált, amelyekkel azonosította magát és egyszerre jeleníti meg azt a köztest, csoportközi helyzetet, amelyben cselekszik, interakcióba kerül, kapcsolatba lép. A HaHa média reprezentációja a (mi esetünkben) sajtóorgánumokhoz köthető perspektíva mentén értelmezhető. Aki kommunikál, azzal, amit kommunikál, célja van, saját magát is, illetve saját maga hozzáállását is közvetíti a tartalmak mentén, bármiről is kommunikál.

Ebben a vizsgálatban a HaHáról bemutatott tartalmak nem nagyon különböznek a két vizsgált orgánum között. Az MNO talán jobban cselekvési térként határozza meg a köztest, a kormányt és a HaHát is jobban aktorként kezeli a NOL szövegeivel szemben. Ugyanakkor ez a cselekvési tér a kormány ellen irányul, a kormány egy védekező állásPontot képvisel.

Mindkét lap a keretszámokat, az oktatáshoz való hozzáférhetőséget tematizálja leginkább ebben a köztes térben, a HaHa által képviselt oktatáspolitikai célkitűzések között. Azt a tartalmat, amiben a kormány a mozgalom során „engedményeket tesz”, tehát amiben „dialógusba kerül” a hallgatókkal, ugyanakkor ezeket a nagyobb mértékben megjelenő oktatáspolitikai kérdéseket mégis gazdasági kontextusban tárgyalják, oktatáspolitikai kontextus helyett.

A HaHának a politika-filozófiai dimenziók mentén történő tematizálása mindenkorban kevésbé van jelen. Valószínűleg azért, mert az a politikai szerepvállalás, amire a HaHa vállalkozik, nem illeszkedik a politikai színtérbe, nem egy eljátszható szerepkör.

A két orgánum szövegeiben fellelhető különbség a térfoglalás, melyet az MNO jelenít meg erőteljesebben, feltételezhetően a mozgalom cselekvéseinek jogosságát kérdőjelezve meg ezáltal (egyetemfoglalás) és az aktív állampolgárság, amelyet a NOL jelenít meg és tesz magáévá, mint a kormánnyal szembeni oppozíció, aktív és kritikus cselekvés elismerése. Úgy tűnik, egyik orgánumnak sem célja, hogy a HaHát pártpolitikától független entitás-ként kezelje.

Pont ez a hiány (a pártfüggetlenség deklarálása) ad lehetőséget a szociológiai redukció-nak mint legtöbbet használt hiteltelenítési formának, amellyel az MNO él inkább becsatornázva így tartalmában a mozgalmat a baloldali pártpolitikák és érdekképviseletek rendszerébe, csökkentve így a konstruálódó reprezentációban a mozgalom autonóm jellegét és az oktatáspolitikai érvrendszerekre, tartalmakra való lényegi reagálás lehetséges terépét.

A következőkben a HaHa média-reprezentációjának köztes terét, a kormánnyal való dialógus megjelenítését vizsgáljuk meg közelebbről.

A kormány és a HaHa mozgalom dialógusának képe a média-reprezentáció tükrében

A dialógus-elemzés vizsgálati szempontjai

A dialógus-elemzés során az elektronikus sajtóban megjelent, a kormány és a HaHa viszonylatában lezajlott kommunikációt vizsgáltuk. Hogyan jelennek meg a médiában a kormány és a HaHa egymás felé irányuló kommunikációjának mintázatai? A szociális reprezentáció elmélet a különböző médiumokat mint a társadalmi csoportok kommunikációjának eszközét határozza meg.⁶ Az elektronikus sajtó vonatkozó cikkeinek elemzése ezért kiváló vizsgálati lehetőségeket nyújt a társadalmi csoportok dialógusának rekonstruálására, és a róluk kialakult reprezentáció megvizsgálására egyaránt.

A vizsgálat elvégzéséhez az összegyűjtött cikkekből négy hipertextet hoztunk létre (MNO-Kormány; MNO-HaHa; NOL-Kormány; NOL-HaHa). Ezeket a hipertexteket nyelvi elemzésnek vetettük alá. Olyan nyelvi változókat kerestünk a szövegekben, amelyek a kormány és HaHa dialógusára vonatkoznak. Ezek a változók utalhatnak a saját csoportra, és annak tetteire, illetve a (dialógusban részt vevő) másik csoportra, és annak tetteire. Utalhatnak továbbá arra, hogy mennyire tekintik egymást partnernek, illetve hogy milyen mértékben mutatják be a másik csoport perspektíváját. Ezeknek a nyelvi jeleknek az előfordulási gyakoriságát számoltuk meg a négy szövegben. A kódok gyakoriságát azután elosztottuk a szövegek teljes szószámával, majd egy konstanssal (1000) felszoroztuk, azért hogy relatív gyakoriságot kapunk.

A nyelvi kódok

- *Felszólítás:* a HaHa vagy a kormány képviselője felszólítja a másik csoportot valamivel a végrehajtására. Pl.: „felszólítjuk a kormányt, hogy vonja vissza”; „azt kérjük a hallgatók képviselőitől”.
- *HÖOK:* amikor a kormány illetve a HaHa képviselője a HÖOK-ra hivatkozik, vagy megszólítja.

6 [1] Moscovici, S. (2002) *Társadalom-lélektan*. Budapest, Osiris. [2] Jovchelovitch, S. (2007) *Knowledge in Context*. London, Routledge Publications.

- *Másik (ők)*: amikor a kormány vagy a HaHa képviselője a másik csoportra hivatkozik, megnevezi azt, vagy hozzá szól.
- *Másik aktivitás*: amikor a HaHa vagy a kormány képviselője a másik csoport viselkedéséről beszél. Pl.: „a kormány tönkreteszi”; „a hallgatók miért tiltakoznak”.
- *Mi*: amikor a kormány vagy a HaHa képviselője a saját csoportjáról beszél.
- *Mi aktivitás*: amikor a HaHa vagy a kormány képviselője a saját csoportja tetteiről beszél. Pl.: „a HaHa az utcára vonul”; „a kormány teljesítette a vállalt kötelezettségeit”.

Kognitív kódok

Ebbe a kategóriába olyan igék tartoznak, amelyek a mentális működés leírására alkalmasak (pl. gondol, vél, általánosít, emlékszik stb.). „A belső, mentális állapotok nyelvi kifejezései olyan narratív eszközök, amelyek az empátián keresztül elősegítik a szereplők és az általuk képviselt csoport perspektívájának felvételét”.⁷ Ezt a sajátosságot a társadalmi csoportok dialógusára alkalmaztuk. A beszélő ezen igék használatával utalhat a saját mentális működésére és a kommunikációs partner mentális állapotaira egyaránt. A saját mentális állapotakra történő utalás belső perspektívát mutat, a beszélő saját, szubjektív pozícióját. A kommunikációs partner mentális állapotaira történő utalás a partner perspektívájának felvételére, helyzetének megértésére utalhat. Ebből kiindulva két kategóriát azonosítottunk:

- *Mi kognitív*: amikor a kormány vagy a HaHa képviselője a saját csoportjának kognitív állapotaira hivatkozik. Pl.: „nem hiszünk a kormánynak”; „a kormány úgy véli”.
- *Másik kognitív*: amikor a kormány vagy a HaHa képviselője a másik csoport mentális állapotaira utal. Pl.: „a kormány azt hiszi”; „a hallgatók nem látják be”.

A vizsgálat fókuszpontjai

A korábban megfogalmazott hipotéziseknek megfelelően négy aspektusból vizsgáltuk a hipertexteket: a kölcsönös dialógus; a közvetítő médium által sugallt kép; a diskurzus időbeli dinamikája és a HaHa önmeghatározása a dialógusban. Itt most csak a dialógus időbeli dinamikáját van módunk részletesebben bemutatni.

A dialógus dinamikája

A gyakoriságokat kettéosztottuk aszerint, hogy 2012 végén hangzottak el vagy 2013 év elején. Az időbeli bontás rávilágít a diskurzus változására.

2013 év elejtől kezdve a HaHa szövegek minden egyes nyelvi kód mentén növekedést mutatnak (a HÖOK-ot leszámítva). A diákok tehát egyre aktívabbnak tűnnek az MNO cikkek tanúsága szerint (5. táblázat). A kormány viszont mindegyik nyelvi változó mentén alacsonyabb értékeket mutat 2013-ban egy kivéssel (felszólítás). Tisztán látszik tehát, hogy amíg a kormány kivonulni látszik a diskurzusból, és inkább csak felszólít, addig a HaHa egyre inkább aktivizálja magát.

A NOL által bemutatott képen az látszik, hogy a HaHa drasztikusan visszalép a felszólításoktól, viszont a kormány növeli az ilyen típusú megnyilatkozásai számát. 2013-ban mindenkor fél kevesebbet beszél már a másikról, és kevesebb kognitív állapotot is tulajdonítanak a másiknak. A HaHa 2013-ban kevesebbet beszél a kormány aktivitásáról, a kor-

⁷ Vincze O. (2007) *Mentális kifejezések jelentősége a perspektíva-felvételben a csoportidentitás tükrében*. V. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. December 6–7. Szeged.

mány viszont többet a HaHa aktivitásáról. Egyaránt csökken a saját csoportra vonatkozó megnyilatkozások száma 2013-ban, növekszik viszont a saját aktivitásra történő utalások mértéke. A HaHa esetében növekednek a saját kognitív állapotokra történő utalások, a kormány esetében viszont csökkenő tendenciát mutat ez az érték.

4. táblázat: Időbeli bontás: NOL

Kódnév	HaHa		Kormány	
	2012	2013	2012	2013
Felszólítás	2,1	4,4	1,7	3,5
HÖOK	0,3	0,3	2,0	1,8
Másik	2,8	3,4	9,7	7,7
Másik aktivitás	2,1	2,8	5,5	3,9
Másik kognitív	-	-	2,0	0,0
Mi	2,1	8,5	3,8	3,5
Mi aktivitás	3,1	8,7	9,4	7,3
Mi kognitív	0,0	0,9	3,8	2,1

5. táblázat: Időbeli bontás: MNO

Kódnév	HaHa		Kormány	
	2012	2013	2012	2013
Felszólítás	6,0	0,7	0,4	2,7
HÖOK	0,9	0,7	0,0	1,3
Másik	6,5	2,3	8,1	2,5
Másik aktivitás	9,0	4,1	1,3	4,1
Másik kognitív	1,6	0,2	4,0	0,9
Mi	5,5	3,3	4,5	1,3
Mi aktivitás	3,9	4,4	6,7	8,7
Mi kognitív	1,8	2,1	4,5	2,7

A dialógus-elemzés eredményeinek összegzése

Az adatokból jól látszik a kormány és a HaHa közötti elégtelen dialógus. A két fél eltérő gyakoriságban utal a másikra, annak aktivitására. A másik félnek tulajdonított kognitív állapotok gyakoriságának számából látszik, hogy a kormány nem próbál beleheleyezkedni a HaHa perspektívájába, nem tekinti partnernek. A HaHa ezzel párhuzamosan pedig inkább a saját magára vonatkozó kognitív állapotokat hangsúlyozza, azokat is inkább 2013-ban. Valódi kommunikáció tehát adataink szerint nem alakult ki.

A gyakoriságok időbeli eloszlása megmutatja, hogyan lép ki a kormány a dialógusból 2013 év elejétől, és tér át egy felszólító jellegű beszédmódra, és hogy a HaHa ezzel szemben egyre aktívabb lesz.

Az MNO és a NOL eltérően ábrázolta a kormány és HaHa dialógusát. Az MNO kiegészítőként kormány-kommunikációt mutatott, és ezzel párhuzamosan a HaHát kevésbé tárgyalóképes partnereként jelenítette meg. A NOL sokkal inkább a HaHa szempontjait hangsúlyozta, többet mutatott meg a HaHa aktivitásáról, és jobban hangsúlyozta annak oktatáspolitikai követéseiit.

A kutatási eredmények összefoglalása

Azonosulási tartalmak

Az első két kutatás eredményei rámutatnak arra, hogy a Hallgatói Hálózat mozgalma két dimenzióban artikulálta saját identitását. Mind a személyes beszámolók, mind az öndefiníciós dokumentumok egyszerre szónak oktatáspolitikai követelésekről, s politika-filozófiai elképzélésekéről, ezek szellemében megvalósítani kívánt cselekvésekről.

Kommunikációs dinamizmusok

A média-reprezentációs elemzés során kirajzolódtak azok a tartalmak és dinamizmusok, amelyek a hallgatói mozgalom média reprezentációját alakították. Az MNO narratívájában a hallgatói mozgalom egy fenyedező, a kormány ellen aktívan fellépő identitást nyer, amelynek negatív jellemzőit többnyire nem kormányzati szereplők révén artikulálja az orgánum. Mindeközben a kormányról azt a pozitív képet alakítja ki, hogy az kommunikációra törekszik a hallgatókkal. A NOL narratívájában a kormány aktorként, tevélezetesen a HaHa kizárássára törekzik a kommunikációs helyzetekből. Vagyis az a feltételezés miszerint a kormány a HaHa antidemokratikus, vagy legalábbis illegitim pozicionálását igyekszik megvalósítani a média-reprezentációk vizsgálata alapján egy valós tendenciaként mutatható ki.

Akik a kormányt követelik, közülük többségben a keretszámok illetve a finanszírozás nehézségeinek kérdése került előterébe, egrészt a forráskivonás, másrészről a keretszámok szűkítésének gazdasági okaként. A hallgatói szerződés csak érintőlegesen jelenik meg a kommunikációban, akkor is a gazdasági érvrendszer kontextusában. Vagyis az oktatáspolitikai követelésekre adott kommunikációs reakció oktatáspolitikai érvek helyett gazdasági érveket sorakoztat fel a változtatások mellett.

A hátrányos helyzetűek hozzáférése, mobilitása mindenkorban marginálisan tematizálódik, érdekes lenne megvizsgálni, hogy ez mennyire köszönhető annak, hogy a társadalmi diskurzusban a hátrányos helyzet fogalma etnicizálódik, s közben a nyílt előítéletes megnyilatkozások polgárjogot nyertek a politikai közbeszédben, így ezt a témát kevésbé karolja fel a média, bármely oldalt is vizsgáljuk.

Mindkét sajtóorgánumban jelentősen alacsonyabb a politika-filozófiai elképzélések és megvalósított cselekvések reprezentációja. A Népszabadság cikkeiben az aktív állampolgárság, az önszerveződés és a mozgalmas jelenik meg relatíve magasabb mértékben, azonban a kontextus analízis során kiderült, hogy nem a hallgatói mozgalom bázis-demokratikus üzeneteinek, hanem a kormánnyal szembeni elégedetlenség, aktív ellenállás, összefogás kontextusában. Ez lehetőséget ad annak a narratívának a megjelenésére, amely inkorporálja a hallgatói mozgalmat az ellenzéki törekvések baloldali történései közé, ezáltal szolgáltatva további alapot a szociológiai redukció kommunikációs törekvéseinak a másik oldalon. A jobboldali sajtóban az önszerveződés és mozgalmi jelleg szintén relatívan magasabb értékeket képvisel, viszont amikor megjelenik, akkor a képviseleti szervezetekkel (HÖOK) szembeni bizonytalan legitimációjának kontextusában. Ezzel párhuzamosan az aktív állampolgárság fogalma csomópontja ebben a sajtóorgánumban marginalizálódott, a bázis-demokratikus üzenet reprezentációja jelentéktelen, mintegy másik oldalról segítve ezzel elő a szociológiai redukciót, távolítva el a hallgatói mozgalmakat a társadalmi elégedetlenségi meghozzájárulásuktól, s a mozgalmak résztvevőinek reprezentációját az aktív és kritikus állampolgár képéttől.

Az autonóm állampolgárok mellett az egyetemi autonómia is érintőlegesen jelenik meg, vagyis az autonómia fogalom köre, beépülése a kommunikációs érvrendszerbe a média-reprezentációk alapján csekély mértékű, különösen azzal összehasonlítva, hogy az öndefiníciós dokumentumokban, mindenkét ön-identifikációs dimenzióban fogalmi csomópont-ként jelentkezik.

A pártsemlegesség mindenkét sajtótermékben szembetűnően és azonos mértékben marginális. Ez azt a képet erősíti, amely eltakarja a hallgatói mozgalom rendszerkritikus, politika-filozófiai üzeneteit, miközben nyitva hagyja a pártpolitikai narratívák illeszkedési lehetőségeit a reprezentációkban. Vagyis az egyik oldal szociális redukciót erősítő narrációja mellett (valójában pártok, meghatározható pártpolitikai körök állnak a hallgatók mögött), a másik oldalon az inkorporatív narratívák számára hagy esélyt (velünk együtt elégdetlenek, velünk fognak össze a hallgatók).

Összegezve az első két hipotézissel kapcsolatos eredményeket, a kutatás kimutatta, hogy felfedezhetők tendenciák, dinamizmusok a hallgatók diszkreditálására, továbbá, hogy a politika-filozófiai elképzélések, cselekvések a mélyebb elemzés eredményei alapján jól láthatóan nem jelennek meg a média-reprezentációkban. Két további dinamizmust is feltárt a kutatás. Az egyik az a tendencia, hogy az oktatáspolitikai követeléseket döntően gazdasági érvrendszerek kontextusában tárgyalják mindenkor orgánumban, oktatáspolitikai érvek helyett. A másik feltárt kommunikációs dinamizmus a baloldali médium látens inkorporatív stratégiája, amely utat nyit a hallgatói mozgalmak pártérdekek szerinti média-reprezentációinak.

Dialogikus dinamizmusok

A harmadik hipotézissel kapcsolatban megállapítható, hogy a jobboldali sajtóorgánumban a dialógus folyamatában a hallgatói mozgalom kognitív állapotai nem reprezentálódnak, utat nyitva annak a narratívának, amely a szociológiai redukció eszközével mások bábjaként tünteti fel a hallgatókat, ahelyett, hogy a hallgatók belső motivációinak, érvrendszerének megértésével lépne dialógusba. A hallgatók aktivitásának erősebb megjelenítése pedig alapvetően a „rendbontás”, a dialógusképtelen tiltakozás kontextusában értelmeződik.

A baloldali médiumban formálódó dialóguskép alapján is a hallgatók elsősorban aktorokként tűnnek fel, kognitív állapotai a kormányéhoz képest kevésbé reprezentáltak. Ez a kép azt sugallja, hogy a HaHa többet foglalkozik a kormány aktivitásával, mint saját magával. Az időben minden úgy változik, hogy a hallgatói mozgalom aktivitása nőtt, azonban ennek felerősödő politika-filozófiai alternatívát követelő, mutató cselekvéses dimenziója már nem nyer teret a média-reprezentációban.

Ez a kettős dinamizmus igazolja egyrészt, hogy különböző módon mutatják be a dialógust a különböző orgánumok, másrészt azt is, hogy egyik reprezentáció sem utal valós dialógus létrejöttére. Miközben a vizsgált időszak második szakaszában a hallgató mozgalom protest cselekvései folytatódnak, sőt megjelennek artikuláltabb vélemény-kifejezést elősegítő formák (pl. szabadegyetemek), ezek üzenetei nem jelennek meg a média reprezentációkban. Vagyis az oktatáspolitikai követelésekkel kapcsolatos dialógus hiány, illetve részeredmények felismerését követően a média már nem közvetíti a dialógushíányra válasz-ként megfogalmazódó politika-filozófiai elképzéléseket, azzal kapcsolatos cselekvésekét.

Arató Ferenc, Bigazzi Sára, Restás Péter, Serdült Sarolta & Takács Bálint